

Müşriklik ve Müslümanlıkta İbadet^a

TAHİRÜLMEVLEVÎ

Sadeleştiren

EMİNE PEKÖZ^b

Geliş Tarihi: 20.04.2017 | Kabul Tarihi: 30.04.2017

© Tahirülmevlevî, “Müşriklik ve Müslümanlıkta İbadet”, sad. Emine Peköz, *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 2017, ss. 319-339.

I¹

Müşrik Arapların inançları Allah’a ortak koşmak şeklinde olduğu gibi ibadetleri de aynı şekildeydi. Mesela çoğunun evinde bir put bulunur ve girilip çıkılırken mutlaka ona saygı adına el sürülürdü. Harem-i Şerif’e girenler de -yerli olmayanlar- çırlı çıplak olarak- Beytullah’ı tavaf ettikten sonra putlara el sürerlerdi. Enfâl sûresinde “Müşriklerin Beytullah yanındaki ibadetleri, ıslık çalmak ve el çırpılmaktan başka bir şey değildi” mealindeki ayette geçtiği üzere Kâbe’nin etrafında ıslık çalarak ve el çırpılarak dolaşırlardı.

Muharrem’in onuncu günü oruç tutar, hayvanlarının ilk doğan yavrularını putlar adına kurban eder, Recep ayının ilk on günü içerisinde büyük putların mabetlerini ziyaret ve tavaf ile Allah’a yaklaşmak için onlara kurban keserlerdi.

^a Tahirülmevlevî’nin (1877-1951) bu makale serisi *İ’tisam Dergisi*, 1335/1917, cilt: I, sayı: 18-24’de yayınlanmıştır.

^b İğdır Ü. İlahiyat F. İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü
pekozemine@hotmail.com

¹ *İ’tisam Dergisi*, 27 Mart 1335/1917, sayı: 18, sayfa: 68-70.

Bu amaçla kesilen kurbanlardan birinciyi - “fe”nin ve “ra”nın fethiyle- *fera'*, ikinciyi de “aşire” vezninde *atire* diye adlandırıldılar ki Buharî'nin beşinci cüz'ünde Ebu Hüreyre'den rivayet edilen “*la fera' ve la atire*” hadisiyle bu âdet kaldırıldı.

Kısacası Cahiliye ibadetleri; putların etrafını dönmek, onlara el sürerek adlarına kurban kesmek ve yılda bir gün oruç tutmaktan ibaretti. Ashâb-ı Kirâm'dan Ebu Recâ el-Utâridî'nin Buharî'nin beşinci cüz'ünde geçen “Biz taşlara tapar, güzelce bir taş bulunca da ilkini yani elimizde bulunanı atıp sonrakini alırdık. Şayet taş bulamazsak topraktan küçük bir tuğyan (*put*) yapar sonra da bir dişi koyun getirir, üstüne sağdı. Daha sonra da etrafını döner dolaşırdık” şeklindeki sözü hem bu tavaf ibadetini hem de taş tapma ibadetini dile getirir.

İslâm'ın tertemiz şeriatı bu saçma hareketlerin yerine bedenî, malî ve hem bedenî hem malî olmak üzere bir takım ibadeti, özetle önceleri iki; sonraları beş vakit olmak üzere namaz kılmayı emretti ve Allah'a yaklaşmanın putların etrafını tavaf etmekle değil, temizlendikten sonra² hâlis bir niyetle Allah'a dönerek secdeye kapanmakla meydana geleceğini beyan etti.

Putlara kurban kesmek şöyle dursun, onlar için kesilmiş hayvanların yenilmesi bile “*Ey Müslümanlar! Size ölmüş hayvan eti, kan,³ domuz eti, kesilirken putların adı zikredilen hayvanlar, boğulmuş, başına bir şeyle vurulup öldürülmüş, bir yerden düşüp ölmüş, başka bir hayvanın boynuz vurmasından dolayı ölmüş, yetişip kestikleriniz müstesna olmak üzere yırtıcı hayvanlar tarafından parçalanmış ve putlar adına kurban edilmiş olan hayvanlar haram kıldı!*” mealindeki Mâide sûresinde geçen ayetle yasaklandı.

Kureyşliler arasında Muharrem'in onuncu günü oruçlu olmak adetti. Muhtemelen bu adet kendilerine Hz. İsmail'den kalmış veya o gün oruç tutan Yahudilerden intikal etmişti. Hz. Âişe ve babasının “Kureyş kabilesi Aşûra günü oruçlu olurdu.

² Gerçek şu ki müşriklerin bazıları da guslederlerdi. Fakat onların bu temizliği namaz kılan bir mü'min için gerekli olan tahareti içermiyordu.

³ Müşrikler kanı bağırsakla pişirip yerlerdi. Hele “*illuz*” dedikleri bir yemek vardı ki deve tüyü ile kandan ibaretti.

Resûlullah da onlara uyup o gün oruç tutardı” demesinden anlaşıldığına göre Resûlullah da Muharrem’in onuncu gününde oruçlu olurdu. Hatta hicretten sonra ilk Muharrem ayının onuncu günü Ashâb-ı Kirâm’ın da oruç tutmasını emir buyurmuştu.

Hataları düzeltmek, şehvet sapkınılığını teskin etmek, insanı beşeriyetten melekliğe yükseltmek gibi maddî ve manevî faydaları bulunan orucu, Cenâb-ı Hak önceki peygamberlere olduğu gibi Muhammedü’l-Emin’e de farz kıldı.

Ehl-i imanın her yıl Ramazan ayında oruçlu olmaları için hicretin 2. senesi Şaban’ı içinde ilahî emir nâzil oldu. Bunun üzerine Muharrem orucu sünnet olarak kaldı. Fakat başlangıçta, Müslümanlar oruç tutmak veya tutulmayan güne fidye bedeli vermekte serbest bırakıldı. Bir de hastalarla yolcuların iftar ederek sağlığına kavuştuktan ve gideceği yere ulaştıktan sonra, gününe gün oruç tutmalarına izin verildi. Lakin sonra iyileşip gücü yetenlerin ve yolculuğu bitenlerin fidye vermesi nesh edilerek, bunun yerine mutlaka oruç tutmaları farz kılındı.

II⁴

Müşrik Araplarda misafirperverlik ve cömertlik anlayışı bulunmakla beraber planlı ve düzenli bir şekilde fakirleri gözetmek ve onların ihtiyaçlarını temin etmek düşüncesi yoktu. Yalnız zenginlerin *meysir* dedikleri kumardan kazandıkları deve eti ihtiyaç sahiplerine verilirdi. Lakin bu da fakirlerin çokluğu düşünülünce deveye kulak misaliydi.

Bir de bazıları ekinleriyle hayvanlarından bir kısmını ikiye ayırarak, birini Allah’a diğerini putlara tahsis ederdi ki; Allah’a ayrılan kısım fakirler ile yolculara, putlara mahsus olan kısım da puthane bekçilerine (*sâdin/hâdim*) verilirdi. Çoğunlukla putların payı arttırılmak için Allah’ın payı azaltıldığından, bu bağışlardan en çoğu mabet hizmetlilerinin eline geçerdi. Fakirler ondan layıkıyla istifade edemezdi.

⁴ *İtisam Dergisi*, 3 Nisan 1335/1917, sayı 19, s. 88-90.

İnsanlığın saadetini amaçlayan İslâmiyet, fakirler kısmı için sadaka usûlünü yürürlüğe koydu. Kur'an-ı Kerim "*Ey Müminler! Kazandıklarınızın temiz olanlarından ve size yerden çıkardığımız şeylerden infak ediniz*"⁵ mealindeki ayet gibi ayetlerle, fakirlere infâkı emrettiği gibi sadakanın nasıl verileceğini de "*Sadakayı aşikâr bir şekilde verirseniz iyidir, onu fakirlere güzelce verirseniz hakkınızda daha hayırlıdır*"⁶ mealindeki ayetle açıkladı. İnfakta bulunanın göreceği manevî mükâfat ile verilen şeyin başa kâkılmaması lazım geldiği, güzel sözle gösterilecek şefkat ve merhametin sonradan başa kâkılan sadakadan hayırlı olduğu da "*Allah yolunda mallarını infak edip de verdikleri şeyler için fakirleri minnet altında bırakmayan ve eziyet etmeyenlerin ecirleri Allah katında karara bağlanmıştır. Onlar için korku olmadığı gibi üzgün ve ümitsiz de olmayacaklardır*"⁷ ve "*Güzel söz, şefkat ve merhamet, arkasından eziyet gelen sadakadan daha hayırlıdır*"⁸ mealindeki ayetlerle açıklandı.

Bir şu ayetlerin telkin ettiği güzel ahlakı iyice düşünmeli, bir de Mekke müşriklerinin inanç taassubunun yönlendirmesiyle Ehl-i İslâm'ı, Ebû Talib mahallesinde mahsur ve üç sene aç ve susuz bıraktıklarını düşünmeli, sonra da Müslümanlığın gayrimüslim olanlara bile gösterdiği şefkat ve merhameti öğrenmeli de İslâmiyet'in ne kadar yüce ve ne derece insâniyetperver bir din olduğunu anlamalıdır.

Sadaka vermekten maksat, ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarını temin olduğu için⁹ Cenâb-ı Hak gayrimüslim olanların infâkına da müsaade etti. Örneğin, Müslüman olmadan önce Müslümanlara karşı güzel muamelede bulunmuş olan Huzâ'a kabilesinin fakirlerine malî yardım yapılması hakkında ayetler gönderdi.

"Ey Mü'minler! Sizinle dinî mücadelede bulunmayan ve sizi ye-

⁵ Bakara 2/267.

⁶ Bakara 2/271.

⁷ Bakara 2/262.

⁸ Bakara 2/263.

⁹ Oruç, yemin ve hac kefareti ile daha başka bazı konularda fukarayı doyurmanın emredilmesi de bu hikmete yönelikti.

rinizden yurdunuzdan çıkarmayan gayrimüslimlere iyilikte bulunmaktan ve onlara karşı adil davranmaktan yahut onlara bir miktar şey vermekten Allah sizi men etmez. Hakikaten Cenâb-ı Hak adil olanları sever. Ancak iyilik etmenizi men ettiği kişiler, sizinle dinî mücadelede bulunmuş, sizi yerinizden yurdunuzdan çıkarmış ve çıkarılmanıza yardım etmiş olanlardır. Böylelerine kim iyilik edecek olursa zalimler sırasına geçer.”¹⁰

Muhtaç olanlara düzenli olarak nafaka verilmesi, hicretin 2. senesi Ramazan ayı içerisinde fitre sadakası vermek suretiyle başlatıldı. Çünkü İslâm'ın sevinç günü olan bayramda fakirlerin de sevinmesi lazımdı. Bunun üzerine her mü'min mükellef, buğdaydan 520; arpa, hurma ve kuru üzümünden 1040 dirhem olmak üzere, ya aynen ya bedelen fitre vermeye başladı. Daha sonraları ümmetten, malı nisab miktarına ulaşanlara zekât vermek farz kılındı. Bu farz gereğince zenginler, *nukûd*,¹¹ *urûz*,¹² *sevâim*¹³ türü mallarının üzerinden bir sene geçenlerinden; *zirâ*¹⁴ mallardan da mahsulü idrak edilenlerinden bir miktar zekât vermekle mükellef oldu.

Zekât, ya mükellefler tarafından Hz. Peygamber'e getirilir yahut âmiller yani tahsildarlar göndermek sûretiyle toplananlar zarûret içinde bulunanlara (*fakir*), hiçbir şeyi olmayanlara (*miskin*), esaretten kurtulmak için efendisiyle bir miktar üzerine anlaşmış olan kölelere (*mukâteb*), hem fakir hem de borçlu olanlara (*gârim*), hac ve cihad için yola çıkıp da bineğinin ölmesi yahut nafakasının tükenmesi dolayısıyla yolda kalanlara (*mun-katı' fi sebilillah*), memleketine ulaşmak için parası olmayanlara (*İbn Sebil*) verilir, tahsildarların masrafları da bu mallardan

¹⁰ Mümtehine Sûresi 60/8-9.

¹¹ Altın ve gümüş.

¹² Urûz: Ticarî mallardır ki bunlardan kırkta biri; diğer bir tabirle yüzde iki buçuğu verilir.

¹³ Sevâim: Kırlarda yayılıp masrafsız beslenen deve, sığır, manda, koyun ve keçidir ki bunların zekâtı beş deve için bir koyun; otuz sığır veya manda için bir yaşında bir buzağı; kırk koyun veya kırk keçi için bir koyun veya bir keçi verilmesidir.

¹⁴ Zir'a: Ekin, sebze ve yemiştir ki bunların yağmur suyuyla yetişenlerinden oşür onda bir, sulamakla yetiştirilenlerinden yirmide bir verilir. Ayrıntı için fıkıh kitaplarına başvurmak lazımdır.

karşılanırdı. Başlangıçta bazılarının İslâm'a ısınması için zekât mallarından atiyeler (*bağış/maaş*) verilmiş ise de sonraları İslâm'ın kuvvetlenmesi üzerine *müellefe-i kulûb* atiyesi kesilmiştir.

Zekât mallarından pay almak, Resûlullah'la akraba olan Haşimoğulları ve Muttaliboğulları'na yasaktı. İslâm şeriatı, bu yasaklamayla Resûlullah'ı birtakım kimselerin suî zannından koruyordu.

III¹⁵

Kâbe'nin Hz. İbrahim ve İsmail tarafından bina edilmesi üzerine kendilerine hac ibadeti farz olmuş ve onlar tarafından bu farz yerine getirilmişti. Sonra Hz. İsmail'in şeriat hükümlerine tâbi olan Hicâz, Yemen ve Amâlika kabileleri tarafından da gerek Kâbe ziyareti, gerek hac ve umre ibadeti¹⁶ emrine uyulmuş; şeriat hükümlerinin unutulduğu, hatta putperestliğin başladığı devirlerde bile ihmal edilmeyip, Hz. Muhammed'in peygamberliği esnasında Kâbe'ye hürmet ve hac ile umrenin edası devam etmiştir.

Müşrikler de hac için ihrama girerler, Kâbe'yi tavaf ve Safa ile Merve arasında say ederler, Arafat ve Müzdelife'de vakfeden sonra, Mina'da üç gün oturup şeytan taşlar ve kurban kesip ya saçlarını tıraş ettirir ya da saçlarını kestirip ihramdan çıkarırlardı.

Küçük hac demek olan umre ise Harem bölgesinin dışında ihrama girip Kâbe'yi tavaf ve Safa ile Merve yanında say etmekle, bundan sonra başını veya saçlarını tıraş ettirmekle yerine getirilirdi.

Sonraları bu kurallara birtakım şirk içeren bidatler ilave

¹⁵ *İ'tisam Dergisi*, 10 Nisan 1335/1917, sayı 20, s. 102-104.

¹⁶ Kâbe'yi ve yakınında bulunan kutsal mekânları (*emâkin-i müşerrefe*) ziyaretir. Bu kutsal mekânlar ise Safa, Merve, Mina, Müzdelife ve Arafat denilen mübarek yerlerdir. Umre, ihramla birlikte tavaf ve sa'ydan ibaret bir küçük hacdır ki onda Arafat'a çıkmak ve Müzdelife'ye inmek ve Mina'ya gelip şeytan taşlamak yoktur. İhram, tavaf ve sa'ydan ibaret üç şeyden meydana gelir. Tıraş olmak veya saçından kırmak ile son bulur. (*el-Muhtasarat- Merhum Hacı Zihni Efendi*)

edilmişti. Örneğin “*Lebbeyk Allahümme lebbeyk, lâ şerîke lek lebbeyk inne’l-hamde ve’n-ni’mete lek ve’l-mülk lâ şerîke lek*” şeklindeki tevhid cümlesiyle Allah’a telbiye getirdikten sonra Hübel putunu kast ile “*İlla şerîke hüve lek temleke ve memâlik*” saçmalığını söylerlerdi.

İtikatlarınca ihramda bulunanın, yünden ve kıldan yapılmış obalarda oturması caiz olmayıp, deriden imâl edilmiş çadırlar ve gölgelikler altında gölgelenmesine cevaz vardı.

Kureyşliler kendilerine özel bir imtiyaz vermiş olmak için Arafat’a çıkmazlar da Müzdelife’de vakfeye dururlardı. İhramda iken hayvan eti ve erimiş yağ yemedikleri gibi dışarıdan gelenlere de yiyecek ve giyeceklerini dâhil, hurmadan tedarike mecbur tutarlardı. Mekke’de elbise ve ihram bulamayanlar Kâbe’yi çıırılıçırık olarak tavaf ederler, utanıp da üstündeki elbiseyle tavaf edenler de sonra o elbiseyi mecburen atarlar, bunun adına atılmış ve bırakılmış (*tarh ve iskat*) şey demek üzere *likâ* (önemsiz ve kıymetsiz şey) derlerdi.

Bunun gibi *Hums*’dan¹⁷ olmayanlar, ihramda iken evinin kapısından girip çıkamazdı. Ya duvardan atlar veya arka duvarı delip girer, çıkardı.

Arafat’tan indikten sonra Harem’de durup, babalarının ve dedelerinin övünç dolu hayatlarını tekrar ederler, Mina’da üç gün oturup bunu yapmadan yola çıkanları günahkâr sayarlardı.

Hac mevsiminde mal getirip satanları hor görmek adına bu gibilere “*vac la hac*” derlerdi.

İslâm dini, hac ve umre ibadetinden, Hz. İsmail’den kalanları devam ettirmekle beraber müşriklerin ilavelerini kaldırdı.

Resûlullah’ın nübüvvet ve hicretten önce, hac ve umreyi ifa etmiş olduğunda – ayrıntılı bilgi bulunmamakla beraber– şüphe

¹⁷ “ha”nın zammıyla “ahmes” in çoğuludur. Ele geçirilmesi zor mekânlara denir. Bununla Cahiliyye’de Kureyş, Kinâne ve Cidde’yle, onlara tâbi olanlar isimlendirildiler. Dinî fiillerde *Hums*’a yani Kâbe’ye uydukları için... (*Kamus Tercümesi*)

yoktur. Hatta risâletten sonra hac mevsimlerinde Mekke civarına gelen kabileler arasında dolaşıp kendilerini imana davet etmesi ve ensar ile yine hac mevsimlerinde buluşup görüşmesi bunu kanıtlayan delillerdendir.

Fakat daha on iki, on üç yaşlarında bir çocukken en ziyade sevmediği şeylerin putlar olduğunu, Rahip Bahira ile görüşmesinde söyleyen Resûlullah'ın, Mekke'ye döndükten sonra da putlar adına telbiye getirmedeği ve müşriklerin eklediği bidatlere uymadığı anlaşılmaktadır. Nitekim nübüvvetten önce Kureyş'in itikadına muhalif olarak Arafat'ta vakfeye durduğunu ashabtan bazıları rivayet etmiştir.

IV¹⁸

İslâm ümmetinin toplu olarak ilk Kâbe ziyaretine gitmesi umre niyetiyle gerçekleşmiş ve Hz. Peygamber tarafından üçü Zilkâde, biri Zilhicce aylarında olmak üzere dört umre eda edilmişti.¹⁹

Birincisi hicretin 6. senesindeydi ki Zilkâde başlarında, bin beş yüz kadar sahabe ile yola çıkmış ve Medine halkının mîkâtı olan Zülhuleyfe²⁰ mevkiinde ihrama girilmiş, yollarda ve yokuş iniş yerlerinde telbiye getirilerek Hudeybiye mevkiine kadar gelinmişti. Oradayken Mekke'ye girerek Kâbe'yi ziyaret etmeye Kureyş'in engel olacağı haberi alındı ve aşağıda zikredilecek olan meşhur anlaşma yapıldı. Bunun üzerine Resûlullah, Mekke'de kurban etmek üzere Medine'deyken –Arap usulüne

¹⁸ *İ'tisam Dergisi*, 17 Nisan 1335/1917, sayı 21, s. 116-118.

¹⁹ Umretü'l-Hudeybiye, sene 6; Umretü'l Kaza sene 7; Umretü'l Cî'râne sene 8; Hacc-ı Veda sene 9.

²⁰ İhrama girmenin belirli yerleri vardır ki onların her birine (*mîkât*) ve cem'ine de (*mevâkît*) denir. Şu şiirde tamamı anlatılmaktadır:

عرق العراق (يلملم) اليمني و (بذي الحليفة) يحرم المدني

الشام (جحفة) ان مرت بها و لا هل نجد (قرن) فاستين

Bizim mîkâtımız denizden (Râbiğ) dir ki (Cuhfe) yakınlarındadır. Karadan gidildiğinde Zülhuleyfe'dir ki diğer bir adıyla Âbâr-ı Ali diye isimlendirilir... Harem-i Mekke 4, Medine'den geliş yönünden 3; Irak, Tâif ve Yemen yönünden 7; Cî'râne semtinden 9; Cidde yönünden 10 mil mesafedir. (*el-Muhtasarat- Merhum Hacı Zihni Efendi*)

uygun olarak- hörgüçlerini kanatmak veya boyunlarına deri yahut nalın eskisi takmak suretiyle işaretlemiş olduğu yetmiş baş deveyi kesti²¹ ve Ebû Hırâş bin Ümeyye'ye tıraş olup ihramdan çıktı.²²

Bu seferde İslâmiyet'in fedakârca bir büyüklüğü görüldü.

Müşriklerin İslâm ümmetini umre yapmaktan men etmelerine karşılık, Müslümanlar da yolda rast geldikleri bir ziyaretçi kafilesini vurmak ve yanlarında bulunan ve aslında Medine ahali ile Müslümanların Beytülmâl hakkı olan develeri almak istediler. Lakin “Ey Mü'minler! İhramdayken avlanmak, haram aylarda öldürmek, hedy ve boyunlarına gerdanlık takılmış kurbanlıklara tecavüz, Kâbe'nin ziyaretçilerine saldırmak gibi haramları helal kılmayınız”²³ mealindeki ayetle ashabın bu teşebbüsü yasaklandı. Hâlbuki o kafilede, söylenildiği üzere Medine ahalisinin ve Beytülmâl'in develeri ve onları sürüp götürmüş olan *Hatim Kindî* lakabıyla tanınan Şüreyh bin Dabia adındaki müşrik bulunmaktaydı.

Bu adam bir defa Resûlullah'ın huzuruna gelmiş “Ya Muhammed! Halkı neye davet ediyorsun?” diye sormuş, “Allah'ı ve Resûlü'nü tasdik etmeye, bir de namaz kılıp zekât vermeye” cevabını alınca “Çok iyi. Gideyim kavmim ve kabilemle görüşeyim. Onlar da kabul edecek olurlarsa hep birden senin dinine girelim” diyerek gitmişti.

Resûlullah bu konuşmadan önce “Bugün buraya biri gelecek ki şeytanî sözler söyleyecek ve kâfir gelip zalim (*gadir*) gidecek” buyurmuş ve hakikaten Hatim, Resûlullah'ın huzurundan çıkınca Medine'nin dışındaki sadaka develeriyle ahalinin hayvanlarından bazılarını sürüp götürmüştü. Hal bu durumdayken develerin boyunlarına kurbanlık olduklarını işaret eden

²¹ Bu yetmiş deve arasında Ebu Cehil'in de bir devesi vardı ki Bedir savaşında ele geçirilen ganimetlerden Hz. Peygamber'in payına düşmüş ve bu seferde müşrikleri özendirmek için Cenâb-ı Hakka kurban edilmişti.

²² Umrelerle hac esnasında Resûlullah'ı şu sahabeler tıraş etmişti. Hudeybiye umresinde Ebu Hırâş bin Ümeyye; Umretü'l-Kaza'da Ma'mer bin Abdullah; Umretü'l-Cîrâne'de Ebu Hind; Haccetü'l-Veda'da Ma'mer bin Abdullah.

²³ Mâide 5/2

alametler takılması dolayısıyla, Müslümanlar onları geri almak-
tan ve o müşrik olan ziyaretçilerin yolunu kesmekten nehy
edildiler. Çünkü Resûlullah halkı birbirine düşürmek için değil
müjdelemek için gönderilmişti. İslâmiyet'in başlarında ise cebir
ve şiddetten ziyade merhamet ve yumuşak başlılık gerekiyordu.

Nitekim sonraları Müslümanların sayısı artınca, müşrikle-
rin haccı ve Kâbe'ye yaklaşmaları "*Artık onlar (müşrikler) Mes-
cid-i Harâm'a yaklaşmasınlar...*"²⁴ ayet-i kerimesiyle yasaklandı
ve bu ilahî hüküm hicretin 9. senesi haccında bütün hacılara
tebliğ edildi.

Yine bu olayda ilahî bir müsaade ortaya çıktı.

Bilindiği gibi ihrama girene; başını, sakalını ve bıyığını ta-
rayıp yağlamak, saçını kestirip başını tıraş ettirmek gibi şeyler
caiz değildir. Ashabtan Hz. Ka'b bin Ucre uzun saçlı olduğu
için Hudeybiye'de başına bit düşmüş ve saçını tarayamaması
yüzünden zahmet çekmişti. Resûlullah bu halini görünce ona
"Saçlarınızı tıraş ettir de bir kurban kes" buyurdu. Ka'b, kurban
edilecek hayvanı olmadığını söyleyince tıraş olmasını, ondan
sonra üç gün oruç tutmasını veya altı fakiri doyurmasını emret-
ti. Bunun üzerine de Bakara sûresinde "*Allah rızası için eda etti-
ğinizin haccı ve umreyi, usûl ve erkânına uyarak tamamlayınız. Eğer
yasakları çiğnemek zorunda kalırsanız deveden, sığırdan ve koyundan
mümkün olabileni kurban etmeniz lazımdır. Harem bölgesine ulaşınca
da başınızı tıraş ettirmeniz, içinizden hasta veya başından zahmeti
olduğundan dolayı tıraşa mecbur kalan olursa ona da oruç tutmak
veya sadaka vermek ya da kurban kesmek suretiyle fidye vermesi gere-
kir*"²⁵ ayet-i kerimesi nâzil olarak hem haccı ve umreyi mecbu-
ren tamamlayamayanların kurban kesmelerine hem de Ka'b bin
Ucre gibi muzdarip kalanların başlarını tıraş ettirmelerine mü-
saade edilerek kolaylık gösterildi.

²⁴ Tevbe 9/28.

²⁵ Bakara 2/196.

Hicretin 7. senesi Zilkâde ayında Resûlullah, geçen seneki umrenin kazası yahut diğer bir rivayete göre yeni bir umre edası için Mekke'ye gitti. Maiyetinde bulunan ashabin miktarı iki bin kadar olup, geçen sene umreye gidenlerin -Hayber gazasında şehit düşenlerden başka- hepsi mevcuttu. Önlem olarak savaş silahları da alınmış ve yüz tane ata yükletilip yola çıkarılmıştı. Fakat atlarla silahlar Harem bölgesinin dışında bırakılıp Mekke'nin içine birer kılıçla girildi.

Mekkeliler şehri tahliye ederek etraftaki dağlara çıktılar. "Muhammed'le ashabını Yesrib'in sıtması zayıf düşürmüş" diye söylendiler. Bunu duyan Resûlullah, hırkasının (*ridâ*) bir ucunu sağ koltuğu altından dolaştırıp sol omuzuna attı ve tavafın ilk üç devresinde kollarını sallayıp omuzlarını oynatmak ve mertçe adımlar atmak suretiyle güç gösterisinde bulundu.²⁷

Sa'y ederken de olanları izlemek için toplanan müşriklerin önünde *hervele* yaparak, yani hızlıca yürüyerek kuvvet ve metanetini gösterdi. Ashâb-ı Kirâm'ın da uyduğu bu hareket ilahî merhamete mazhar olan ümmete siyasi bir sünnet olarak kaldı. Nitekim Hz. Ömer "Biz Romalı müşriklere gösteriş olsun diye bunu yapmıştık. Allah onları helâk etti. Fakat Resûlullah'ın yaptığı bir hareket olduğu için onu bırakmak istemiyoruz" demiştir.

Resûlullah bu defa da kurbanlık altmış deve sevk etmişti. Ashâb-ı Kirâm'ın da kurbanlıkları vardı. Hepsi kesilip fakirlere dağıtıldı. Resûlullah başını tıraş ettirip ihramdan çıktı.

Hz. Peygamber'in *hedy* kurbanları Merve'de kesilmişti.

Bu seferde de Resûlullah'ın bir ihsanı görüldü.

Mekke'ye teşrifi esnasında Resûlullah, Abdulmuttalib'in baldızı Meymüne binti el-Hâris el-Hilaliyye ile nikâhlanmış ve

²⁶ *İ'tisam Dergisi*, 24 Nisan 1335/1917, sayı 22, s. 132-135.

²⁷ Buna *iztibâ* denir. İztibâ halinde tavafın ilk üç devresi, adımları kısaltmak ve omuzları silkelemek suretiyle süratli ve çalınmış bir şekilde yürünerek yerine getirilir. Bu sürate *remel* denir. (*el-Muhtasarat- Merhum Hacı Zihni Efendi*)

Resûlullah tarafından düğün yemeği (*velime*) yapılarak Kureyşlilere ikram etmek istenilmişti. Lakin Hudeybiye Antlaşması gereğince Mekke’de kalma süresi olan üç gün sona ermişti. Bu nedenle Huveytıb bin Abduluzza ile Süheyl bin Amr, Kureyş’in temsilcisi olarak Resûlullah’ın huzuruna gelip “Ya Muhammed! Müddet tamamlandı. Arazimizden çık” dediler.

Resûlullah “Müsaade ederseniz düğün yapıp, ziyafet vereceğim” diyerek izin istedi. Temsilciler “Ziyafetine ihtiyacımız yok. Beraberindekileri topla da toprağımızdan çık” cevabını verdiler. Resûlullah’ın yanında bulunan Sa’d bin Ubâde bu cevaba karşı kendini tutamadı. “Anasız kalasicalar! Burası ne sizin mülkünüzdür ne de babanızın. Allah’a yemin olsun ki Resûlullah buradan sizin zorunuzla değil kendi rızasıyla çıkar” diye üst perdeden söylendi. Yumuşak huyluluğuyla bilinen Resûlullah ise tebessüm ederek “Ya Sa’d! Menzilizimde ziyaretimize gelenleri rencide etme” buyurdu ve antlaşma hükümlerine uyararak hemen Mekke’den çıkıp sekiz, on mil mesafe kat ederek Serf mevkiinde konaklayarak orada gerdeğe girdi. Eğer verdiği söze sadık olan Resûlullah yüce gönüllülükle imzaladığı antlaşma hükümlerine uymasaydı, mevcut olan kuvvet ve silahlarla o sırada Mekke’ye kılıçla boyun eğdirmek gayet kolay bir işti. Fakat Hz. Muhammed’in peygamberliğinin amacı beldeleri zapt etmek değil, kulları aydınlatmaktı.

Hicretin 8. senesinde Kureyşlilerin antlaşmayı bozması üzerine Mekke fethedilip, Kâbe’nin içindeki ve dışındaki putlar kırıldıktan sonra Huneyn Savaşı’na gidildi. Kazanılan koyunlar Ci’râne mevkiinde mücahitlere ve müellefe-i kulûba paylaştırıldı. Bundan sonra Resûlullah orada ihrama girdi ve telbiye getirerek Mekke’ye geldi. Tavaf ve sa’y yapıp traş olduktan sonra ihramdan çıktı. Bu seferki umrede kurbanlık getirilmemişti.

Resûlullah, Mekke’ye Ümeyyeoğulları’ndan Attâb bin Esîd adındaki bir genci vali, Muaz bin Cebel’i de din muallimi tayin ederek Zilhicce ayının başlarında Medine’ye doğru hareket etti.

Bu sene İslâm ümmeti Attâb’ın idaresinde Arafat’a çıktı.

Fakat vakfede müşriklerin arasına girmeyip ayrı bir yerde durdular.

Birçoklarının dediğine göre hicretin 9. senesinde “Allah için o Beyt’in hac edilmesi, insanların üzerine farzdır”²⁸ emriyle Beytullah’a hac, gücü yeten her Müslüman’a farz kıldı. Resûlullah “Ey insanlar! Hac ibadetini yapmak size farz oldu, hacediniz” diye Allah’ın emrini halka tebliğ etti. Ashabtan biri “Ya Resûlullah! Her sene mi?” sorusunu sordu. Resûlullah cevap vermedi. İkinci ve üçüncü defa da sorulduğunda ise “Evet deseydim her yıl hac etmeniz gerekirdi. Siz de bunu yapmaya güç yetiremezsiniz” buyurdu ve Zilkâde içinde Hz. Ebu Bekir’i hac emiri tayin ederek, üç yüz kadar hacı ile Mekke’ye gönderdi. Kendi eliyle işaretlediği yirmi deveyi de kurbanlık olarak yolladı. Hz. Ebu Bekir’in de işaretlediği beş devesi vardı.

Hacılar kafilesi yolda iken Berâe (Tevbe) sûresinin başlarındaki otuz veya kırk ayet nâzil olunca, ayetlerin hükmünü Arap kabilelerine anlatması için Resûlullah, Hz. Ali’yi görevlendirerek ve kendi binek devesine bindirerek yola çıkardı.

Hz. Ali, Hz. Ebu Bekir’e ulaşarak görevlendirildiği konuyu söyledi. Terviye günü²⁹ Hz. Ebu Bekir bir hutbe irâd ederek hac vazifelerini (*menâsik*) halka öğretti. Harem sâkinlerinden bazıları kendilerinin Arafat’a çıkmalarının usûle aykırı olduğunu söyledilerse de Hz. Ebu Bekir onları dinlemedi. Harem’de oturanlar olsun, dışarıdan gelenler olsun bütün hacılar Arafat’ta vakfeye durdular.

VI³⁰

Kurban bayramının ilk günü olan “*Yevmü’n-nahr*” da Hz. Ali, Mina’daki Cemretü’l-Akabe mevkiinde yüksek sesle o ayet-

²⁸ A’li İmran 3/97.

²⁹ Yevm-i Terviye: “tefaile” vezninde Zilhicce’nin sekizidir ki Arefe Günü’nden önceki gündür. Hacılar o gün Mina’ya gidip, orada suyla kendilerini ve beraberindekileri suya kandırdıkları için bu şekilde adlandırıldı veya Hz. İbrahim kurban rüyasını o gece görüp bu rüyasını düşünüp yorumladı. Rüyasının rahmanî olduğunu anlayıp Aşûra Günü kurban emrini yerine getirmeye niyet etti.

³⁰ *İtisam Dergisi*, 8 Mayıs 1335/1917, sayı 24, s. 165-167.

leri okuyup mü'minlerden başkasının cennete girmeyeceğini, bu yıldan sonra müşriklerin hacca gelemeyeceğini, Beytullah'ın çıplak olarak tavaf edilemeyeceğini, Resûlullah'la antlaşması bulunanların o günden itibaren dört ay içerisinde İslâm'a girmedikleri takdirde antlaşmasının geçersiz olacağını, antlaşması olmayanların da Muharrem ayı bittiğinde düşman sayılacağını ilan etti. Ebu Hüreyre ile bazı sahabe de ilan hususunda Hz. Ali'ye yardım ettiler. Çünkü müşrikler daha önce antlaşmayı bozmuşlar ve Resûlullah ile tarafsızlık antlaşması yapmış olan kabilelerden birçoğu Kureyşlilerin teşviklerine kapılıp onların lehine ve İslâmiyet aleyhine savaşmışlardı.

Bunun üzerine sözü geçen ayetler, bu gibilere karşı siyasî bir beyanname tarzında okundu ve adamların fena halde sinirlerine dokundu. Hz. Ali'ye hitaben "Amcazadene karşı bize de kılıçla mızraktan başka bir söz yoktur" diye atıp tuttularsa da bir müddet sonra heyetler, temsilciler gönderip İslâm'ın güvencesi altına girdiler.

Hicretin 10. senesinde Resûlullah hacca gideceğini ilan etti ve 40.000 kişi ile Zilkâde'nin 25. ya da 26. günü öğle namazından sonra Medine'den çıktı. Zülhuleyfe mevkiinde umre ve hac niyetiyle ihrama girip, yollarda telbiye getirerek Mekke'ye geldi. Harem-i Şerif'e girerek Beytullah'ı tavaf edip, Safa ve Merve arasında sa'y yaptı. Ondandır, kurbanlığı olmayanların umre yapmış sayarak ihramdan çıkmaları ve kurbanlığı olanların ihramlı kalmaları hakkında emir verdi. Hâlbuki müşriklerce hac ayları içinde umre günah sayılırdı. Resûlullah'ın emri ise o anda hükmü iptal ediyordu.

Yevm-i Terviye'de Resûlullah Mina'ya çıktı. İhramdan çıkmış olanlar da hac niyetiyle ihrama girdi.

Resûlullah, Zilhicce'nin 9. günü güneş doğduktan sonra Arafat'a gidip, gün batımının ardından, Cebel-i Rahme yakınında, deve üstünde ve 120.000 kişilik büyük bir cemaat karşısında hitap etti. Hutbe esnasında Müslümanların kanlarının, mallarının ve ırzlarının birbirlerine haram olduğu, bütün Cahiliye adetleri ile eskiden kalmış kan davalarının ve yapılan hak-

sızlıkların kaldırıldığı bildirildi. Huzeyl kabilesinin öldürdüğü Rabia bin el-Haris bin Abdulmuttalib'in kan davasının ve Abbas bin Abdulmuttalib'in faizinin kaldırıldığını beyan ederek sözlerini vurguladı. Ondan sonra kadınlara güzel davranılması, sünnete uyulması ve emanetin sahibine verilmesi tavsiye edildi.

Rabia bin Ümeyye bin Halef, Kureyşli olduğu için, Resûlullah'ın önünde durup onun vasiyetini halka duyuruyordu. Resûlullah hutbenin sonunda tekrarla "Ey insanlar! Size tebliğ vazifemi yerine getirdim mi?" diye sordu. "Evet" cevabını alınca "Şahit ol Ya Rabbi" buyurdu.

Resûlullah'ın hutbesinin tercüme edilmiş halini Merhum Hacı Zihni Efendi'nin *el-Hakâik* adlı eserinden aynen naklediyorum.

"Ey insanlar! Hangi ayda, hangi günde ve hangi belde olduğunuzu biliyor musunuz? Bir mukaddes ayda, bir mukaddes günde ve bir mukaddes beldedesiniz. (Yani Zilhicce ayında, Arefe Günü'nde ve Mekke-i Mükerrreme'de bulunmaktasınız ki diğer vakitlerde ve yerlerde mubah olan şeyler bile burada mubah değildir.) Biliniz ki sizin kanlarınız ve mallarınız ve ırzlarınız, bu günkü gününüz ve bu ayınız ve bu beldeniz gibi kıyamete kadar size haramdır.³¹ Biliniz ki bir mü'minin malı kendi rızasından başka bir yolla helal olmaz. Haberiniz olsun ki ben bütün Cahiliye fiillerini ve Cahiliye devrinden kalma kan ve diyet davalarını ayaklarımın altına aldım. Yani kaldırdım ve geçersiz kıldım. İlk olarak kaldırdığım kan davası kendi amcaoğlum olan Rabia bin el-Haris bin Abdulmuttalib'in kan davasıdır ki Beni Sa'd aşiretinde sütanne aramakta iken Huzeyl halkı onu haksız yere öldürmüştür.

Haberdar olunuz ki Cahiliye zamanında, İslâm'dan önceye ait olan bütün faizler kaldırılmıştır. İlk önce kaldıracığım faiz, amcam Abbas'ın alacağı faizdir. Ana malınız hakkınızdır. Ne ondan fazlasını isteyerek borçlulara zulmediniz ne de hakkı-

³¹ Yani *sefk* (kan dökme) ve *israfi* ve *hetki* (namusa, şerefe leke sürme) haram olmak manasınca muhteremdir.

nızdan daha azını alarak mazlum olunuz.³²

Ayların düzeninin aslî konumlarına geldiği zamandayız. Şu andan itibaren astronomik ölçülere göre sene on iki aydır.³³ Benden sonra kâfir gibi Cahiliye'deki durumunuza dönerek birbirinizi öldürmeyin. Biliniz ki şeytan kendisine ibadet edilmesinden yani Hak olan Allah'ın bırakılıp puta tapılmasından ümidini kesmiştir. Fakat bir yanınızda fesâda sürüklemek için çabalar. Sizi bundan sonra putperest yapamazsa da birbirinize düşman ve muhalif ederek birliğinize engel olabilir.

Kadınlar hakkında Allah'tan korkup onları hoş tutun. Çünkü onlar elinizin altındaki esirler gibidir. Kendileri için hiçbir şeye sahip olamazlar.³⁴

VII³⁵

Hâlbuki sizin onlar üzerinizde hakkınız olduğu gibi onların da sizin üzerinizde hakları vardır. Yataklarınıza sizden başka kimseyi ayak bastırmasınlar. (Yani ırz ve namuslarını muhafaza edip gıyabınızda size hıyanet ve namuslarına ihanet etmesinler.) Eğer onların size isyan ve muhalefet üzere olmalarından korkarsanız kendilerine va'z ve nasihat edin ve icabına göre yanınıza kabul etmemek cezasıyla ve daha çok lüzum edecek bir durum olursa incitmeyecek derecede vurarak kendi-

³² İnsanın alacağını tamamen bağışlamasının veya azaltmasının yahut borçlusunun durumu düzeline kadar ertelemesinin pek büyük bir ecir ve sevap kazandıran bir iyilik ve fazilet olduğu başka bir hadis-i şerifle açıklanmıştır.

³³ Burada bir Cahiliye âdetinin iptali açıklanmaktadır ki Cahiliye Arapları savaşmanın yasak olduğu haram ayların hürmetine ayların düzenini değiştirerek, kavgaya ve yağmaya devam etmek için her iki senede bir, hacca bir ay sonraya erteleyerek seneyi on üç ay sayarlardı. Bu hesaba göre Zilhicce ayı yirmi beş senede bir aslî konumuna denk gelebilirdi. Veda hacca yılında aslî konumuna denk gelmiş ve ayların düzeni doğru yerine gelmiş olduğu için bir daha öyle yapılmaması için böyle buyurulmuştu. Berâe sûresindeki *nesî* işte budur.

³⁴ Cahiliye örfüne göre kadınlar mirastan mahrumdu. Kocasını ölen bir kadın, mal mirası gibi varise miras kalır ve varislerden herhangi bir erkek büyük bir bez parçasını onun başına atarsa, o kadın onun kendi mülkü olur ve dilerse kadınla (nikâh düşsün veya düşmesin) mehirsiz evlenir ve dilerse başkasıyla evlendirip mehrini kendisi alır ve dilerse savaşıyla kadından kat kat fidye alırdı. Kadınların rahat ve hürriyetleri ve mirastan pay almaları İslâm sayesinde olmuştur.

³⁵ *İ'tisam Dergisi*, 15 Mayıs 1335/1917, sayı 25, s. 181-184.

lerini edeblendirin. Zamanın örflerine göre rızık ve giyecekleri haklarıdır. Siz onları ancak Allah'ın emanetiyle yani şeriat kurallarına göre alıp evlendiniz ve kendileriyle bir araya gelmeye ancak Allah'ın emriyle hak sahibi oldunuz.

Her kimin nezdinde emanet varsa onu sahibine iade etsin. (Ondan sonra el ayalarını açarak iki defa) "Ya Hû! Tebliğimi yerine getirebildim mi?" diye sorduktan sonra³⁶ "Bulunanlar, bulunmayanlara tebliğ etsinler. Olur ki tebliğ olunan, bizzat burada bulunan ve işitenden daha akıllı ve anlayışlı olur."

Resûlullah bu hutbenin iradından sonra, öğle ve ikinci namazlarını birbirini ardınca kılıp vakfeye durdu. Güneş batana kadar dua ve sena ile meşgul oldu ve gün batımından sonra Müzdelife'ye gitti. Orada da akşam ve yatsı namazlarını birbirini arkasından kıldı. Kadınlarla çocukların ve zayıf olanların geceden Mina'ya inip, sabahleyin kalabalık basmadan şeytan taşlamalarına izin verdi. Sabah namazını erkence kılıp, güneş doğmadan önce yola çıktı. Hâlbuki müşrikler itikatlarınca güneş doğmadan önce Müzdelife'ye hareketi de günah sayarlardı.

Mina'da okuduğu hutbede de haccın kurallarının öğrenilmesini tavsiye etti ve bundan sonra birlikte hac edemeyeceğini ima ederek "Benden sonra kâfirler gibi fırka fırka olup da birbirinizle uğraşmayınız" buyurdu. Böylece hükümleri tebliğ etmiş olduğuna dair Cenâb-ı Hakki şahit tutarak burada bulunanlar işittiklerini bulunmayanlara söylesin emrini verdi. Ondan sonra Mekke'ye inip Beytullah'ı tavaf etti. Hz. Abbas'ın sunduğu Zemzem suyunu içti. Hac tamamlandığı için hacılar yurtlarına, Resûlullah ile Medineliler de hicret yurduna gittiler.

Hac ibadeti Araplar için öteden beri hem dinî hem dünyevî bir toplanma vesilesi oluyordu. Arabistan'ın en uzak yerlerinden gelen hacılar senede bir defa Mekke'de buluşuyor ve birbirleriyle görüşüp tanışıyor. Bu sayede dostluklar kuruluyor, şimşekler çakıyor, dil gelişip, fikirler açılıyor, panayırlar kuru-

³⁶ Bunun üzerine onlar "Tebliğinizi yaptınız, görevinizi yerine getirdiniz, bize nasihat ettiniz" dediler. Bunun üzerine Resûlullah üç kez "Allahum şahit ol" dedi.

lup ticaret revaç buluyordu. Ve kumla taştan ibaret olan o çorak arazide yaşayabilme imkânı meydana geliyordu. Kısacası birçok faydalı hareketler oluyordu.

İslâm dini, hem dinî hem dünyevî fayda ve menfaatleri bulunan Kâbe'ye haccı sürdürmeye devam edip, yukarıda da söylenildiği gibi, müşrikler tarafından hiçbir faydası ve hikmeti olmadığı halde yapılan ilaveleri kaldırdı. Mesela Hübel putunun sadece hatırasını değil, Mekke'nin fethinde kendisini de kırıp varlığını ortadan kaldırdı. İhramlı olanların nerede ve ne vasıta ile olursa olsun gölgelenmesine izin verdi. Kureyşlilerin ayrıcalık isteğini kırmak için onların da Arafat'ta vakfeye durmasını ve herkes gibi oradan dönmesini, Bakara sûresindeki "Vakfeden sonra herkes gibi Arafat'tan dönünüz" ayetiyle emretti ki; Hz. Âişe'nin, Buhari ve Müslim'de geçen "Kureyş ile onların yolundan gidenler, Müzdelife'de vakfeye dururlar ve Hums diye isimlendirilirlerdi. Diğerleri ise Arafat'ta vakfeye dururlardı. İslâmiyet gelince Cenâb-ı Hak, peygamberine Arafat'a çıkıp vakfeye durmasını, sonra oradan dönmesini emretti ki 'Sonra oradan inin...' ³⁷ ayeti buna işaretir" şeklindeki açıklaması buna dayanır.

Böylece Cenâb-ı Hak, Beytullah'ı çıplak tavaf edenlerle, ihramdayken hayvan eti ve yağı yememek suretiyle perhiz tutanlar için "Ey Âdemoğulları! İbadet ettiğiniz yerlerde ve ibadetiniz esnasında ziynetiniz olan temiz, pak elbiseler giyiniz ve israf etmeksizini yiyip içiniz ki Allah israf edenleri sevmeyiz. Habibim! Çıplak tavaf etmeyi ve perhiz tutmayı marifet sananlara de ki; Allah'ın kullarına ihsan ettiği güzel elbise ve rızıkları haram kılan kimdir?" ³⁸

İhramda iken evin arka tarafından girip çıkanlara "Evlere arka tarafından gelmek güzel bir davranış değildir. Güzel davranışta bulunanlar takva sahibi olanlardır. Bundan sonra evlere kapılarından giriniz." ³⁹

Hac mevsiminde ticareti hoş görmeyenler için "Rabbinizden

³⁷ Bakara 2/199.

³⁸ A'raf 7/31-32.

³⁹ Bakara 2/189.

ticaret vasıtasıyla nasip talep etmeniz günah değildir.”⁴⁰

Azıksız gelip de hac yerinde yiyecek ihtiyacını gidermeye çalışan ve kötü bir durumda yardım umanlar için “Azığınızı beraber getiriniz”⁴¹ buyruldu. Harem topraklarında ecdâdını yâd edenler için “Hac erkânını yerine getirdikten sonra Mina’da babalarınızı zikrettiğiniz gibi Allah’ı da zikrediniz. Hatta babalarınızı zikretmekten ziyâde Allah’ı zikrediniz.”⁴²

Mina’dan çabuk hareket etmeyi günah sayanlar için “Teşrik günlerinde Allah’ı zikrediniz ve tekbir getiriniz. Her kim iki gün içinde acele eder de Mina’dan giderse ona günah yazılmaz. Geri kalan da yani üç gün orada oturan da günahkâr olmaz.”⁴³

Safa ile Merve arasında sa’y yapmayı Cahiliye ibadetlerinden sayan bazı Müslümanlar için de “Safa ile Merve arasında sa’y yapmak ilahî alâmetlerdendir. Hac veya umre yapacak olana onlar arasında sa’y yapmak günah değildir”⁴⁴ buyruldu.⁴⁵

VIII⁴⁶

Resûlullah’ın eda ettiği umrelerle hac esnasında Müslümanlığın maddî ve manevî büyüklüğü, Arap Yarımadası’nın diğer beldelerinden Kâbe’yi ziyaret niyetiyle gelmiş bedevilerce keder ve elemle ağlaşmış ve Arafat ile Mina’da irâd edilen hutbelerin mübarek sözleri, ziyaretçi ve hacılar vasıtasıyla her

⁴⁰ Bakara 2/198.

⁴¹ Bakara 2/197.

⁴² Bakara 2/200.

⁴³ Bakara 2/203.

⁴⁴ Bakara 2/158.

⁴⁵ Buhari’nin ikinci cüz’ünde ve Kitâbu’l-Hac’da zikredildiğine göre Müslümanlar, Beytullah’ı tavaf etmekle emrolundukları halde sa’y yapmaları için başlangıçta ilahî emir nazil olmamıştı. Bu yüzden ashaptan bazıları Safa ile Merve arasında gidip gelmeyi Cahiliye ibadetlerinden sayarak kerih görmüşler, bazıları da bu hususu Resûlullah’a sormuşlardı. Bunun üzerine bu ayet-i kerime nâzil oldu. Sa’y yapmanın Cahiliye ibadetlerinden değil, ilahî ibadetlerden olduğu açıklandı. Zira o gezip dolaşma bir şükran hatırasıydı ki, Hacer ve İsmail Aleyhisselâm’ın suyu tükenip de Hz. Hacer’in su aramak için Safa tepesinden Merve tepesine, Merve tepesinden Safa tepesine koşup etrafa bakmasını ve üzgün bir şekilde döndükten sonra evladının yattığı yerden kaynamaya başlayan Zemzem-i Şerif’ten içip ölümden kurtulmasını hatırlatıyordu.

⁴⁶ *İ’tisam Dergisi*, 22 Mayıs 1335/1917, sayı 26, s. 195-197.

tarafa yayılmıştı. Bunun üzerine tevhid dininin irşadının faydası olarak bütün Araplarda bir intiba meydana gelip, önceleri nifak ve bozguncululuğun hüküm sürdüğü o kırgın çöllerde, yani Akabe Körfezi'nin kuzeyinden Basra Körfezi'nin sonuna kadar olan geniş sahada –daha Resûlullah hayattayken- kuvvetli bir birlik kuruldu. Kardeşlik ve birlik duygusunun yönlendirmesiyle yirmi-yirmi beş yıl içinde İslâmiyet'in yayıldığı sınırlar doğudan Türkistan ile Hindistan'a, batıdan da Afrika'nın kuzeyinden Atlas Okyanusu'na dayandı.

Vakfe-i Arafat adıyla birkaç sene önce yazdığım bir şiiri konuyla ilgili olması dolayısıyla buraya ekleyerek konuyu bitiriyorum.

Bak şu vâdi-i garâmın sâha-i pür-cûşuna
Dikkat et manzûr olan evzâ'-ı haşyet-pûşuna
Neşve-bahş olmuş ki öyle vâkîf-ı medhûşuna
Benzemez bezm-i şarâbın zevk-i nûş-â-nûşuna
Herbiri asmış da ihrâm-ı tecerrüd dûşuna
Kendini atmış rızâ-yı Hâlık'ın âgûşuna

Karîb-i mübârekinde Beytullâh-ı hâcetperverin
Dâmen-i fizanda ber nevh-i belend ü envârin
Piş-i kutsiyyetinde Hudâ-yı Ekber'in
İctimâ etmiş güzide ümmeti peygamberin
Pârhanesine ayağının koyup çıplak serin
Hepsi sormada bu hâk-i pâka veche-i mâ'berin

Kalb-i ümmetten hurûş etmekte bir bang-ı enîn
İn'ikâsı vermede âfâka bir ulvî tayîn
İnleyen diller diyor: *Lebbeyk ilâhe'l-âlemîn*
Ağlayan gözler edilmiş şerm ile atf-ı zemîn
Titreyen eller ise ma'tûf-ı dergâh-ı berîn

Vakt-ı tebşîr-i icâbet, durma ey rûhu'l-emîn

Zanneder insan; görünce haymeden bî-had kıbâb
Bahr-ı gufrân nefha-ı rahmetle olmuş pür-habâb
Toz, duman vehm eyleme levs-i günâh-ı şeyh ü şâb
Sevk-i bâd-ı mağfiretle mevce-dâr-ı ıztrâb
Parlayan semt-i semâda sanma kurs-ı âfitâb
Hâkinin malîdesi bir cebhe-i pür âb u tâb

Ey mukaddes bakma, ey cây-ı me'âlî intimâ
Eyliyor sahnun senin binlerce hikmet ihtivâ
Olmuşun İslâm için bir mahşer ü hiddet-nümâ
Sen edersin müslimini birbiriyile âşinâ
Sath-ı feyyâzında oldukça hakâyık rûşenâ
“Benden ey hâk-i semâvî! Bin selam olsun sana”